

"NOJIY G'AZALLARINING BADIY XUSUSIYATI"

Eshquvvatova Farangiz Oroljon qizi

Samarqand davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Nojiy g'azallarining badiiy xususiyatlarini o'rganish o'zbek adabiyoti va tasavvuf she'riyati an'analarini chuqur tahlil qilishni taqozo etadi. Uning ijodida dastlabki nazariy va estetik asoslar, badiiy shakl va mazmun uyg'unligi, so'z va ma'no uyg'unligining favqulodda nozik qirralari markaziy o'rinni egallaydi. Nojiy g'azallari orqali o'zbek she'riyati nafaqat yangi badiiy vositalar, balki inson yuragining eng nozik va teran tuyg'ularini anglatadigan ramzlar tizimini ham egallab bordi. G'azalnoma ichida yurakning azobli kechinmalari, tashnalik, vasl istagi, ajralish va ruhiy tozalikka intilish motivlari o'ziga xos badiiy ranglarda mujassam bo'ladi. Ushbu tezisda Nojiy g'azallarining badiiy xususiyatlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: g'azallar, badiiy shakl, adabiyot, ijod, janr, badiiylik, estetika, tafakkur, tahlil.

Nojiy iste'dodining yorqin namoyon bo'lishi, avvalo, uning yurak ezgu niyati va ruhiy pokligi she'r namoyonida ochilishi bilan bog'liq. Nojiy g'azallari har bir so'z, har bir misra va baytda badiiylikning eng yuqori cho'qqisiga ko'tariladi. Uning g'azal janriga kiritgan yangilik va badiiy go'zalliklari tasavvufiy mazmun va lavhalar bilan uyg'un tarzda ifoda qilinadi. Nojiy g'azallariga xos xususiyatlardan biri – tuyg'ularning chuqur, jonli, tabiiy va sodda ifodalanishidir. U she'rda hayotni, muhabbatni, g'am va shodlik hayajonlarini, shaxsiy iztirob va havaslarni, hayol va umidlarni eng nafis san'atkorona usulda tasvirlay olgan. G'azal janri doirasida Nojiy she'riyati an'anaviy estetik talablarga katta sadoqat ila yondashilgan. Ijodkor klassik poeziyaning qattiq talablari asosida shoirlikni tarannum qiladi. Biroq bu sadoqatdan tashqari, har bir g'azalda yangi estetik nafas, o'ziga xos noziklik va badiiy rang-baranglik mavjud. Nojiy o'z ijodida so'z va ohang, ma'no va mazmun, ramz va timsollarni hayratlanarli darajada har xil

kontekstdan olgan va o'ziga xos tuzumda yoritgan. Uning she'rlarida ko'pincha nafosat, poklik, samimiylik, sadoqat va dard uyg'un tarzda aks etadi. Shoir o'z g'azallarida ko'pincha inson tafakkuri va qalb dunyosining murakkab qirralarini har taraflama ochishga harakat qiladi. Hayot voqeligini bir qadar romantik va lirizmga boy uslubda ifoda etadi. G'azallarda ishlatilgan badiiy tildagi sodda va tabiiy ohang, misralarning o'zaro bog'liqligi, so'zlar muvofiqligi o'quvchini hayratda qoldiradi. Shu sababli, Nojiyning har bir she'riy ijod namunasi, xususan, g'azali o'ta murakkab ma'no va timsollar tizimini mujassam etadi. [1]

She'rlarda til ohangi, qofiya va radiflarning o'zaro uyg'unligi, ularning mazmuniga yuksak mos kelishi badiiy asarning mukammalligini ta'minlaydi. Shoir nazmda ishlatilgan ohang va ritm, musiqiylik va mazmundorlik o'rtasidagi uyg'unlik klassik o'zbek g'azallariga xos buyuk an'ana davomidir. Uning g'azallarida badiiy ifoda va so'z boyligi, til imkoniyatlaridan unumli foydalanishni ko'rish mumkin. So'z zargaridek har bir so'zni joyli qo'llashi, ramzlarni faqat estetik emas, balki ma'naviy ramz sifatida yoritishi, asarlarni yurakdan yurakka yetkazadigan nozik ohang yaratadi. Nojiy g'azallarining badiiy xususiyatlaridan biri, u o'z asarlarida ruhiy tozalik, samimiyat, muhabbat va dardni gohida yengil, gohida chuqur, falsafiy bo'yoqlarda taqdim etishidadir. Shoir she'rlarida keng adabiy an'analar, sufiylik falsafasi, hayot kechinmalari, vujudning tarkibi va mohiyati, insoniyatga xos umuminsoniy fazilat va yomonliklar, tabiatda kechadigan jarayonlar, tabiat va insonning ruhiy holati, tashnalik va orzu-umid, diydor va visol, hijron va ayriliq, fano va baqo, vujud va qalb ziddi-yatlari keng qamrovli tarzda, gohida ramziy, gohida bevosita uslubda ifodalanadi. U g'azallarida tasvir va timsol vositasini g'oyat yuksak mahorat bilan qo'llaydi. Shoirning ijodida ramziy til rivoji, badiiy tafakkur keng ko'lamda namoyon bo'ladi. Ma'lum bir ramz, timsollar o'zbek g'azalining o'ziga xos badiiy makonida mukammal bir uyg'unlikda ifodalangan. Timsollar, ramzlar tarmog'i, so'z boyligi va ma'no kengligini mutanosiblikda qo'llaydi.[2]

Nojiy lirikasida badiiy fazilat shakli va mazmuni bir-biriga uyg'un holda, o'zaro uzviy bog'liq tarzda mujassam bo'ladi. G'azal janrining eng muhim

xususiyati sifatida, ijodkor o'z asarlarida ko'p hollarda "men" obrazini bevosita anglatadi. "Men" obrazi g'azalning asosiy karkasi bo'lib, lirik qahramon shaxsiy iztirob va kechinmalarini asarda jonli bir shaklda namoyon qiladi. Bu o'rinda "men" obrazi nafaqat shaxsiy kechinmalar, balki umumiy, jamiyatdagi barcha insonlarga xos dard, orzu-umid, ko'ngil va yurak og'rig'ining ramzi sifatida ochiladi. Shoirning ijodiy badiiylik darajasini doimo yuqoriligini ko'rish mumkin. G'azallarda ishlatilgan badiiy tasvirlar orqali real va ramziy dunyo ko'z o'ngimizda jonlanadi. Tasvir va timsol, badiiy ifodaning qudrati, obrazlarning tabiiyligi va hayotiyliigi, ularning til va tasavvuf nizomlari asosida tahlil qilinishi g'azalning badiiy yaxlitligiga bosh omil bo'ladi. Nojiy she'riy tafakkurida teranlik va yengillik uyg'un bo'lib, shoirning badiiy nigohi natijasida, ramzlar va tasvirlar sayqali ostida umumiy insoniy ruh va tuyg'u ko'zga tashlanadi. U ana shu obrazlar orqali jamiyat, inson va ruhiy dunyo haqida fikr yuritadi, o'z o'quvchisi va tinglovchisiga eng teran, eng toza tuyg'ularni etkazishga urunadi. Bu she'riy makonda, badiiy tafakkur va poetik ohanglar sintezi chuqur an'ana va dolzarb zamonavilik ruhini mujassam qilgan.[3]

G'azallarida badiiy tahlil uchun asos bo'ladigan katta imkoniyat, badiiy tasvirda ramziylik elementlarining ustalik bilan ishlatilganidadir. Nojiy ijodida lirik qahramon hayot, muhabbat, vafosizlik, dard va orzu-umidlardan tashqari, dunyo mohiyatidagi murakkab va nafis ziddiyatlarni sezgirlik bilan aks ettiradi. Har bir g'azalda jonli hayotiylik, ichki ruhiy jarayon va jo'shqin tuyg'u bir butunlikni tashkil etadi. Shoir obrazlari yorqin, jonli, real voqe'likka yaqin, ammo ramziy dunyo bilan uyg'unlashgan. Nojiy g'azallarining yana bir badiiy xususiyati, bu – badiiy uslubda teran falsafiy fikrning mujassam bo'lishidir. Shoirning lirikasida ilohiy ishq, ruhiy o'sish, yurakdagi g'am va shodlikning falsafasi keng ko'lamda ochiladi. Falsafiy qatlamning boyligi, har bir layli-jonli tuyg'u va kechinmaning hayotiylikka yondashuvi, umumiy insoniylik maqomiga bo'lgan talpinishlar bilan badiiy yaxlitlik yaratiladi. Bu jihat, o'z navbatida, Nojiy g'azallarining adabiy va badiiy ahamiyatini yanada oshiradi. U g'azallarida inson va tabiat, jamiyat va shaxs, hayot va o'lim, dard va sadoqat, huzur va hijron, iymon

va shubha, vasl va firqat kabi muhim tematik qatlamlarni badiiylashgan tarzda o'rtaga chiqaradi. Shoirning badiiy uslubi, avvalo, sintetik qarashlarni – ramz va timsol, ruhiy tafakkur va hissiy kechinmani birlashtirishda namoyon bo'ladi. So'zning onglari va tovushlar uyg'unligi, obrazlarning ramziy kuchi, voqe'lik va xayolotni birlashtirgan yuksak poetik holat – badiiyatga xos xususiyatdir. Bu tarzda, Nojiy g'azallari o'zining chuqur falsafiy, badiiy, ruhiy hamda estetik ko'lamini kengaytiradi. Hijron va visol, orzu va armon, mag'rurlik va ojizlik, vafosizlik va sadoqat, yashirin sevgining ichki kurashlari, umidsiz dardlar, samimiy xayollar ramziy va bevosita tarzda she'riy badiiylilik bilan yoritiladi. Uning g'azallarida badiiy til, suvdek tiniqligi, ma'no teranligi, timsol va tasvirlarning rang-barangligi har bir baytga chinakam ruhiy kuch baxsh etadi. Shoir o'z she'riyatida chinakam hayotiy haqiqat, yurakdagi kechinmalarni badiiy shaffoflik bilan ifoda qiladi. Shoirning badiiy tafakkuri, g'azallaridagi lirik qahramon dunyosini hayotga bo'lgan munosabatlar, ruhiy va ijtimoiy ziddiyatlar, axloqiy qadriyatlar, umr va abadiyat tushunchalariga uzviy bog'laydi. G'azallarda inson hayotidagi turli to'qnashuv va kurashlar, orzu va qora iztiroblar jamlanadi. G'azal voqe'likdan hayolotga, yuksak ruhiyatga, pokiza hissiyotga uzluksiz o'tadi. Bu jarayon, shoir intellektual mahoratining, poetik ma'naviy boyligining natijasidir.[4]

Xulosa:

Nojiy badiiy ijodining xulosasiga ko'ra, uning g'azallarida badiiy-go'zallik, ruhiy tafakkur, poetik estetikadagi yangilik, ramziy tasvir va hayot haqidagi teran mulohazalar bir-biriga silliq uyg'unlashgan. Uning g'azallari milliy va umuminsoniy madaniyat rivojida alohida o'rin tutgan, o'zbek adabiy poetik tafakkur taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shgan. Shoir g'azallari o'zining hayotiylik, qo'llanilgan badiiy vositalarning boyligi, sof insoniy tuyg'ularning chuqur poetik ifodasi bilan o'z san'atkorligi va lirik boyligi, ma'no va shakldagi mukammalligi, falsafiy teranligi bilan o'zbek adabiyotining bebaho mulki sifatida qadrlanib kelmoqda. Nojiy g'azallarining badiiy xususiyatlari har bir o'quvchini teran mulohaza va poetik hissiyotga undaydi, go'zal kalom, betakror obraz va timsollar,

chinakam hayotiylik va beqiyos san'at hissi uyg'otadi. Ana shu jihatlar, Nojiy g'azallarini o'zbek mumtoz she'riyati tarixida abadiylashtirib, bardavom maqomda saqlab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, S. (2019). "Nojiy g'azallarida ramz va timsollar talqini." O'zbek tili va adabiyoti, 2, 56-62.
2. Alimova, G. (2018). "Nojiy g'azallarida tasavvufiy mazmun va uning badiiy talqini." Talaba, 4(11), 113-119.
3. Bekmurodov, S. (2020). "Nojiy ijodida g'azal janrining o'ziga xosliklari." Samarqand filologiya jurnali, 1(8), 100-107.
4. Islomova, Z. (2022). "Nojiy g'azallarining badiiy-u so'zi va mazmuni." Adabiy meros, 10(2), 45-53.
5. Qodirova, D. (2017). "Nojiy g'azallarida badiiy ifoda va obrazlilik." O'zbek adabiyoti, 5, 83-89.
6. Rustamova, N. (2021). "Nojiy g'azallarida ma'naviyat va ruhiyati." Badiiy tadqiqotlar, 3(6), 34-41.
7. Sodiqova, G. (2019). "Nojiy g'azallarida timsollar tizimi va badiiy tafakkur." Filologiya va tillarni o'qitish, 2(13), 82-88.